

رشد فزاینده شهرنشینی، سبب شده تأمین مسکن به ویژه برای اقشار کم‌درآمد به یکی از مهم‌ترین چالش‌های کشورهای جهان برای رسیدن توسعه پایدار تبدیل شود اما دولت‌ها نقش مهمی در رسیدگی به چالش مسکن مردم دارند. این مشکل حتی در کشورهای با اقتصاد پیشرفته نیز مشاهده می‌شود. به گفته کارشناسان، بسیاری از ابعاد تأمین «مسکن مقرون به صرفه» در سطح جهانی مشابه بوده و تعمیم‌پذیری بالایی دارد که می‌تواند از انتخاب راه‌حل‌های مقطعی مبتنی بر آزمون و خطا جلوگیری کند

دولت‌ها با سیاست‌گذاری در حوزه‌های مختلف اقتصادی و بسترسازی برای فعالیت بخش خصوصی در بازار مسکن فعالیت می‌کنند. برخی از این سیاست‌ها که توسط نهادهای بین‌المللی توصیه و از نسوی کشورها اجرا می‌شود در ادامه مطرح می‌شوند.البته تعداد سیاست‌های اجرا شده مسکن در جهان بیش از ۱۰ مورد است که در این گزارش به این تعدادی از آنها اشاره می‌کنیم.

ساخت مسکن اجتماعی

۱- مسکن اجتماعی بعد از جنگ جهانی در کشورهای صنعتی به عنوان یکی از راه‌های تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد و میان‌درآمد مورد توجه قرار گرفت. مسکن اجتماعی بیشتر به‌صورت «اجاره‌ای» است و با قیمت «پایین‌تر از بازار» به گروه‌های کم‌درآمد و آسیب‌پذیر واگذار می‌شود. دخالت در بازار مسکن تحت عنوان سیاست مسکن اجتماعی می‌تواند به شیوه‌های مختلفی

طبق گزارشی که دفتر اقتصاد مسکن منتشر کرده است قوانین حمایت از اجاره‌نشین‌ها از سال‌های جنگ جهانی اول تا دهه ۸۰ و ۹۰ میلادی در اغلب کشورها اعمال شده و امروز نیز با توجه به افزایش بیش از حد اجاره‌بها به‌خصوص در شهرهایی که فرصت‌های شغلی بیشتری در اختیار ساکنان خود قرار می‌دهند قانون‌گذاران بار دیگر اعمال قوانین تنظیم و کنترل اجاره را در دستور کار خود قرار داده‌اند.

انجام شود. تأمین‌کنندگان مسکن اجتماعی لزوما تولیدکنندگان آن نیستند. دولت می‌تواند تولید مسکن اجتماعی را به بخش خصوصی واگذار کند اما نقش موثر دولت در تأمین زمین و بودجه ساخت تعیین‌کننده است. بخش اعظم بودجه از وام‌های بلندمدت با بهره کم، سوسیدهای مختلف و کمک‌های مالیاتی یا حتی معافیت مالیاتی برای دوره‌ای معین برای کاهش هزینه ساخت در نظر گرفته می‌شود. البته نه واحدهای ۲۵ تا ۳۰ متری بلکه بر اساس عرف جامعه باید مشخصات آن واحدها تعیین شود.

در سالیان گذشته به جهت کمبود تولید و درعین‌حال تبدیل خودرو به یک کالای سرمایه‌ای، بازار خودرو با شرایط عجیبی رویه‌رو شد که همچنان هم ادامه دارد. این سیاست‌گذاری اشتباه موجب صرف‌مصرف‌کننده واقعی قادر به خرید خودرو نباشد و دلالت غیرقابل‌باوری، صعودی‌کنند از طرفی کیفیت و ایمنی خودروهای تولید داخلی پایین است و شرایط انحصاری، اجازه خودروسازی ما را مانند یک فرد پنجاه و چند ساله عقب افتاده کرده است.

فشارهای بیرون از دولت و مجلس مخصوصاً از سوی شورای رقابت موجب شد دولت‌نمردان به جهت تهیه خودرو توسط مصرف‌کننده واقعی، تولیدکنندگان را ملزم به‌صورت فرقه‌کشی، خودرو را به مردم تحویل دهند امری که در نهایت نیز کارساز نبود چرا که چند میلیون نفر به جهت خرید خودرو در سامانه‌های معرفی شده، ثبت‌نام می‌کردند؛ اما تعداد هر عرضه حتی به ۵۰ هزار خودرو هم نمی‌رسید.

البته برخی کارشناسان و حتی مدیران، اکثریت ثبت‌نام‌کنندگان را سودجویانی معرفی کرده بودند که به جهت تفاوت عجیب قیمت بازار و کارخانه به دنبال خرید خودرو هستند. در ادامه، دولت باز هم با فشار شورای رقابت با عرضه خودرو در سامانه یکپارچه و بلوکه کردن بخشی از وجه پرداختی، سعی کرد تا به‌صورت خودکامی و فامیلی اقدام به خرید خودرو کرده باشند.

جرعه قره مطالبه انباشته واردات خودرو

تصادف زنجیره‌ای جاده اهواز- بهبهان که به دلیل بی‌کیفیتی خودروهای داخلی منجر به کشته و زخمی شدن تعدادی و خسارت مالی فراوان شد و مسائل مختلف سبب شد که

ساخت واحدهای مسکونی اجاره به شرط تملیک
۲-قرارداد اجاره به شرط تملیک،امکان مالکیت را برای مستاجر فراهم می‌کند. بدین صورت که قیمت خانه به صورت اقساطی تقسیم می‌شود که هر قسط به نوعی مانند اجاره‌بها به صورت ماهانه به موجر پرداخت می‌شود. مالکیت واحد تا اتمام اقساط که تاریخ اجاره نامه هم محسوب می‌شود با موجر است. در پایان قرارداد اگر مستاجر به تمامی تعهدات خود به درستی عمل کرده باشد مالکیت مورد اجاره را در اختیار می‌گیرد.

کمک‌های مالی دولت

۳- کارشناسان بین‌المللی تأکید می‌کنند

اعمال قوانین تنظیم و کنترل اجاره را در دستور کار خود قرار داده‌اند. آنچه واضح است دلیل اصلی توفیق سیاست‌های سرکوب نرخ در بازار مسکن در کشورهای با اقتصاد پیشرفته، ثبات در اقتصاد کلان آنها است چرا که همین سیاست‌ها مانند تعیین سقف مجاز ۲۵ درصد برای قراردادهای اجاره که از دو سال قبل همزمان با اپدمنی کرونا آغاز شد و هم‌چنان در حال اجراست در کشور ما چندان موفق نبوده است. در واقع آمار و ارقام درخصوص میزان رشد اجاره بها در کشور از توفیق این برنامه حکایت دارد و از آن پیروی نمی‌کند.

مسکن مقرون به صرفه

۵- تأمین مسکن مناسب به ویژه مسکن

اقتصادی

ارائه زمین و خدمات

۶-در سیاست ارائه زمین و خدمات، دولت زمین آماده را در اختیار اقسشار کم درآمد و فقیر جامعه قرار می‌دهد. در این طرح که زمین دارای طرح و نقشه‌های کاربری است، امکان ساخت خودساز و تدریجی به موازات بهبود وضعیت اقتصادی خانوار فراهم است و هم سرمایه‌گذاری سرانه دولت کاهش می‌یابد و هم اینکه تعداد بیشتری مشمول برنامه‌های حمایتی می‌شوند.

تولید صنعتی مسکن

۷- مسکن صنعتی فرآیندی است مقرون به‌صرفه، با حجمی انبوه، که طی آن قطعات و نما می‌مسکن برای ارائه مقاومت بیشتر در

ساخت مسکن در شرایط اقتصادی کنونی، به دلیل کاهش قیمت زمین و مصالح ساختمانی، به‌ویژه فولاد و سیمان، به‌عنوان یک گزینه مناسب برای ساخت مسکن در ایران مطرح شده است. این روش با استفاده از مصالح سبک‌وزن و تکنولوژی‌های نوین، امکان ساخت مسکن‌های کم‌هزینه‌تر و مقاوم‌تر را فراهم می‌کند.

مقرون به صرفه برای اقسشار کم‌درآمد یکی از راه‌های رسیدن به توسعه پایدار در هر کشوری است. این سیاست از طرق مختلف از جمله تجهیز سرمایه‌های خصوصی، نوسازی مسکن محلات قدیمی، طرح‌های جامع اجرا می‌شود. نتایج مطالعات نشان می‌دهد به طور کلی موفقیت بخش مسکن مقرون به صرفه در کشورهای مختلف، بیش از هرچیز مرمون شناسایی خانوارهای کم درآمد شهری و شناخت کافی و کارآمد از وضعیت گروه‌های هدف است. شناسایی خانوارهای واجد شرایط دریافت تسهیلات مسکن، کمک می‌کند تا از هدر رفت منابع و امکانات جلوگیری به عمل آمده و تسهیلات و خدمات، به دهک‌ها و گروه‌های نیازمند برسد. همچنین شفافیت و ارائه آمار واقعی در این بخش، سبب می‌شود برنامه‌ها و طرح‌های اجرایی کارآمد شده و حاکمتر بازدهی را داشته باشند.

مقرون به صرفه برای اقسشار کم‌درآمد یکی از راه‌های رسیدن به توسعه پایدار در هر کشوری است. این سیاست از طرق مختلف از جمله تجهیز سرمایه‌های خصوصی، نوسازی مسکن محلات قدیمی، طرح‌های جامع اجرا می‌شود.

کنترل اجاره

۴- طبق گزارشی که دفتر اقتصاد مسکن منتشر کرده است قوانین حمایت از اجاره‌نشین‌ها از سال‌های جنگ جهانی اول تا دهه ۸۰ و ۹۰ میلادی در اغلب کشورها اعمال شده و امروز نیز با توجه به افزایش بیش از حد اجاره‌بها به‌خصوص در شهرهایی که فرصت‌های شغلی بیشتری در اختیار ساکنان خود قرار می‌دهند قانون‌گذاران بار دیگر کنترل اجاره را در دستور کار خود قرار داده‌اند.

تعارض منافع مانع اصلی واردات خودرو

حدود ۵۰ درصد خانوارهای ایرانی بر اساس آمارها فاقد خودروی شخصی هستند. به این تعداد باید دارندگان خودروهای فرسوده را نیز افزود. خودرو در زمانه ما به یک وسیله ضروری در زندگی روزمره، تبدیل شده و کسانی که فاقد خودروی شخصی هستند، در بحث مسکن و سایر نیازها با چالش‌های فراوان مواجه می‌شوند. این وضعیت منجر به افزایش هزینه‌های زندگی و کاهش کیفیت زندگی می‌شود. در حالی که دولت با حذف تعرفه‌های گمرکی بر واردات خودروهای فرسوده، مانع از ورود خودروهای باکیفیت‌تر و کم‌هزینه‌تر به بازار می‌شود. این امر منجر به کاهش رقابت و افزایش قیمت خودروهای داخلی می‌گردد. در حالی که دولت با حذف تعرفه‌های گمرکی بر واردات خودروهای فرسوده، مانع از ورود خودروهای باکیفیت‌تر و کم‌هزینه‌تر به بازار می‌شود. این امر منجر به کاهش رقابت و افزایش قیمت خودروهای داخلی می‌گردد.

فعلی که کشور با مشکلات ارزی مواجه است از نظر برخی غیرممکن است اما وقتی به لیست بلندبالای کالاهای غیرضروری مشمول دریافت ارز از بانک مرکزی نگاه می‌کنیم می‌بینیم که به عنوان مثال، تأمین پنج میلیارد دلار برای تأمین هزینه واردات ۵۰۰ هزار خودروی با میانگین ۱۰ هزار دلار کار آنتجان سختی هم نیست. بخصوص که کشور حدود ۱۰۰ میلیارد دلار درآمد ارزی داشته است. بانک مرکزی به جای اولویت دادن اعطای ارز به گروه‌های رانتخوار بهتر است به نیازهای مردم توجه کند. اولویّت کشور صرفاً در مصارف ارزی، واردات محصولات کشاورزی اساسی و داروست. این مصارف در سال ۹۸ و ۹۹ با وجود کم بارشی به حدود سالانه هفت تا ۱۰ میلیارد دلار رسید اما با رفتن حجتی از وزارت جهاد کشاورزی و رها شدن سیاست خودکفایی در سال آخر دولت روحانی، تنها دستاورد آن دولت هم

سیاست مسکن و راه‌حل مسایل ناشی از رشد شهرنشینی در کلان شهرها، در بسیاری از کشورها مطرح و اجرا شده است که در کشور ما نیز این سیاست تجربه شده است.

باز آفرینی شهری و روستایی

۹- از نتایج مطالعات، چنین بر می‌آید که در مورد سیاست‌های بازسازی بافت فرسوده در کشورهای، آن سیاستی موفق است که مبتنی بر بازآفرینی پایدار و مشارکت‌جویانه باشد. بازآفرینی شهری و روستایی می‌تواند منجر به توسعه پایدار

و بلندمدت و تقویت کیفیت زندگی در سطح کلان شود. این سیاست بستری برای تشویق مردم به مشارکت، توسعه عدالت اجتماعی،

آن افزایش سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه‌نشینی، نداشتن برنامه‌ریزی جامع مسکن، نداشتن منابع کافی، ضعف مدیریت اقتصادی با ناکافی بودن زیرساخت‌های اقتصادی باعث شده تأمین مسکن در بسیاری از کشورهای در حال توسعه دچار چالش شود. حتی این معضل در کشورهای با اقتصاد پیشرفته نیز هیچ‌گاه به صفر نمی‌رسد و مشکل مسکن در سراسر جهان وجود دارد. به همین دلیل دولت‌ها دست به اقداماتی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در بازار زمین و مسکن می‌زنند که مهم‌ترین برخی از مشکلات این حوزه را رفع کند یا قادر به رفع آن نباشد؟

بخش مسکن تأثیر بسیار مهمی بر اقتصاد ملی هر کشوری دارد و جزو نیازهای اولیه هر

سیاست ارائه زمین و خدمات دولت زمین آماده را در اختیار اقسشار کم‌درآمد و فقیر جامعه قرار می‌دهد. در این طرح که زمین دارای طرح و نقشه‌های کاربری است، امکان ساخت خودساز و تدریجی به موازات بهبود وضعیت اقتصادی خانوار فراهم است و هم سرمایه‌گذاری سرانه دولت کاهش می‌یابد و هم اینکه تعداد بیشتری مشمول برنامه‌های حمایتی می‌شوند.

۱۰- بانک اطلاعاتی زمین و مسکن با هدف یکپارچه سازی و شفاف سازی در این عرصه تشکیل می‌شود تا از این طریق دسترسی به آمار مورد نیاز در بخش زمین و مسکن تسریع و تسهیل شود.

ایجاد بانک اطلاعاتی زمین و مسکن

این خانه‌ها در دنیا مطابق با الگوهای ملی و بومی و در چارچوب ترکیبی از استانداردهای بین‌المللی و ملی و محلی ساخته می‌شود؛ به تشکیلی می‌شود تا از این طریق دسترسی به آمار مورد نیاز در بخش زمین و مسکن تسریع و تسهیل شود.
افزایش سکونتگاههای غیررسمی وحاشیه‌نشینی، نداشتن برنامه‌ریزی جامع مسکن، نداشتن منابع کافی، ضعف مدیریت اقتصادی یا ناکافی بودن زیرساخت‌های اقتصادی باعث شده تأمین مسکن

ایجاد شهرهای جدید

با استفاده از ایرنا

باید دارندگان خودروهای فرسوده را نیز افزود. خودرو در زمانه ما به یک وسیله ضروری در زندگی روزمره، تبدیل شده و کسانی که فاقد خودروی شخصی هستند، در بحث مسکن و سایر نیازها با چالش‌های فراوان مواجه می‌شوند. این وضعیت منجر به افزایش هزینه‌های زندگی و کاهش کیفیت زندگی می‌شود. در حالی که دولت با حذف تعرفه‌های گمرکی بر واردات خودروهای فرسوده، مانع از ورود خودروهای باکیفیت‌تر و کم‌هزینه‌تر به بازار می‌شود. این امر منجر به کاهش رقابت و افزایش قیمت خودروهای داخلی می‌گردد. در حالی که دولت با حذف تعرفه‌های گمرکی بر واردات خودروهای فرسوده، مانع از ورود خودروهای باکیفیت‌تر و کم‌هزینه‌تر به بازار می‌شود. این امر منجر به کاهش رقابت و افزایش قیمت خودروهای داخلی می‌گردد.

ارز ۲۸ هزار و ۵۰۰ تومانی شده‌اند توجه ندارند یا چشم خود را می‌بندند و دانسته و نادانسته آب به آسیاب مافیای انحصارطلب و رانتخوار خودروی داخلی می‌ریزند که تعارض منافع آنها می‌کنند راه عباس آخوندی در بحث مسکن را می‌روند. انباشت نیاز به خودروی با کیفیت و ایمن، چند سال بعدگری‌بانگبر کشور خواهد شد و مشکلات امروز مسکن را بازتولید خواهد کرد. یک دلیل واردات خودرو، کمبود تولید داخلی است اما دلیل اصلی واردات؛ کیفیت پایین و ایمن نبودن محصولات وطنی است که حاصل انحصار و رقابتی نبودن بازار خودروی کشور است. ۱۶ هزار نفر سالانه در تصادفات جاده‌ای و شهری کشته می‌شوند که یکی از دلالت اصلی برای عده‌ای فقط منافع شخصی، باندی و جناحی اهمیت دارد.

مسئله دیگر تعرفه بالای واردات خودروهاست. درست در زمان تصویب واردات خودرو، تعرفه آن افزایش یافت تا حدود شصدها عده‌ای نمی‌خوانند آب واردات خودرو به راحتی از گلوئی مردم پایین برود. مسئله دیگری که باید به آن اشاره کرد نقدی بودن فروش خودرو در ایران و اقساطی بودن آن در دیگر نقاط جهان است. مردم در برخی کشورها بدون پیش پرداخت خودرویی را خریداری کرده و به‌صورت اقساطی با سود دو تا سه درصد پهای آن را پرداخت می‌کنند.

دوران پس‌انداز از راه صرفه‌جویی در کشورهای با تورم پایین هم سرآمده چه برسد به کشور ما که همواره تورم‌های بالا را تجربه کرده است. بهترین راهکار برای خودرودار شدن مردم است انحصار گران. این راه هم به روی مردم بستن‌اند همه این عوامل نشان می‌دهد نیروی قدرتمندی در کشور، مانع خروج بازار خودرو از انحصار است که نفوذ بالایی در مراکز تصمیم‌گیری دارد. مردم در کشورهای توسعه‌یافته با حذف تعرفه‌های گمرکی بر واردات خودروهای باکیفیت‌تر و کم‌هزینه‌تر به بازار می‌شود. این امر منجر به کاهش رقابت و افزایش قیمت خودروهای داخلی می‌گردد.

بررسی روند واردات خودرو در ۱۰ سال اخیر نشان می‌دهد که در بهترین حالت ممکن، تنها ۱۰۰ هزار خودرو وارد کشور شده است. برخی در حالی دولت و بانک مرکزی را از واردات خودرو به دلیل تأثیر منفی بر بازار ارز می‌ترسانند که به لیست کالاهای غیرضروری و خارج از اولویت‌های مردم که حتی مشمول

قاسم رحمانی

صفحه ۸

سه‌شنبه ۲۴ مرداد ۱۴۰۲

۲۸ محرم ۱۴۴۵ – شماره ۲۳۳۷۲

صادرات غیرنفتی پس از ۴ دهه در مقایسه با بلوف‌های پهلوی

«ارزش صادرات غیرنفتی» و «سهم آن از کل صادرات» از شاخص‌های مهم هر اقتصادی است؛ خصوصاً اقتصاد کشوری مانند ایران که یکی از صادرکننده‌های مهم نفت است. صادرات غیرنفتی بیشتر به معنای اشتغال بیشتر، توزیع درآمد متوازن‌تر و آسیب‌پذیری اقتصادی کمتر یک کشور صادرکننده نفت است. رشد تولید و صادرات غیرنفتی آرزوی حکمرانان پیش از انقلاب اسلامی بود.

محمدعلی همایون کاتوزیان در کتاب «اقتصاد سیاسی ایران؛ از مشروطیت تا پایان سلسله پهلوی» می‌نویسد: امیرعباس هویدا در سال ۱۳۳۳ لاف آن را می‌زد که «در عرض ۱۵ سال» ایران به پای کشورهای صنعتی خواهد رسید. پهلوی دوم نیز ادعای تبدیل ایران به «پنجمین کشور صنعتی جهان» را داشت. در عمل اما وقتی به آمارها نگاه می‌کنیم، می‌بینیم در ۱۶ سال منتهی به انقلاب اسلامی، هیچ اثری از حرکت به سمت آن بهشت موعود نبود. چهار دهه پس از انقلاب اما با نگاهی به ارزش، سهم و ترکیب صادرات غیرنفتی می‌توان حرکت اقتصاد ایران بر روی ریل پیشرفت را به‌وضوح دید.

ععدو شود سبب خیر

دکترهاشم پسران؛ اقتصاددان که در سال‌های ۱۹۷۴ تا ۱۹۷۶ رئیس‌اداره پژوهش‌های اقتصادی بانک مرکزی در دوران پهلوی بود، در یک سخنرانی با عنوان «صد سال درآمد نفتی و اقتصاد ایران» در ۲۳ فوریه ۲۰۱۲ (برابر با پنجم اسفند ۱۳۹۱) گفت: «دوره شاه و زمانی که خود من در بانک مرکزی بودم، افتخار می‌کردیم که صادرات غیرنفتی ایران دو میلیارد ریال شد. الان ۴۰ میلیارد دلار است؛ درآمد ایران از نفت معادل صادرات غیرنفتی شده است. پس در واقع این سیاستی که کنای غریب را برایش حل می‌کند، در اقتصاد نسبت‌ها مهم هستند. به‌تدریج سهم صادرات غیرنفتی ایران بالا می‌رود. وقتی که ارزش صادرات نفت ایران ۱۰۰ یا ۱۲۰ میلیارد دلار در سال بود اما صادرات غیر نفتی ۲۰ میلیارد دلار بود از حاصل از نفت خیلی مهم‌تر بود ولی الان که ۴۰ میلیارد دلار صادرات غیر نفتی و ۵۰ میلیارد دلار هم صادرات نفتی ماست، در شرایط فعلی این‌ها دارند با هم تعادل برقرار می‌کنند.»

وضعیت وخیم ۱۳۵۶

کاتوزیان در «کتاب اقتصاد سیاسی ایران» مبتنی بر آمارهای گزارش سالانه و ترازنامه بانک مرکزی نشان می‌دهد که صادرات نفت و گاز در سال ۱۳۴۱ برابر با ۲۷۱ میلیون دلار بود. این رقم در سال ۱۳۵۱ به ۲۶۰۰ میلیون دلار و در سال ۱۳۵۶ به ۲۳ هزار و ۵۰۰ میلیون دلار رسید. این روند رشد عجیب و غریب صادرات نفت و گاز در حالی در این ۱۶ سال رخ داد که صادرات غیرنفتی از ۱۲۷ میلیون دلار در سال ۱۳۴۱ به ۴۴۰ میلیون دلار در سال ۱۳۵۱ و ۵۲۰ میلیون دلار در سال ۱۳۵۶ رسید. به عبارت دیگر «سهم صادرات نفت و گاز از کل صادرات» از ۷۷ درصد در سال ۱۳۴۱ به ۹۸ درصد در سال ۱۳۵۶ افزایش یافت و «سهم صادرات غیرنفتی از صادرات کل» از ۲۳ درصد در سال ۱۳۴۱ به تنها دو درصد در سال ۱۳۵۶ سقوط کرد. همچنین کاتوزیان ترکیب همین دو درصد صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۵۶ را نیز ذکر کرده است؛ ۵۱ درصد صادرات غیرنفتی ما کشاورزی بود. ۲۸ درصد نیز صادرات محصولات سنتی (مانند فرش، کفش و انواع پارچه) بود و تنها ۲۱ درصد آن به صادرات غیرنفتی یا- محصولات شبه‌مدرن (مانند پودر لباسشویی، صابون، وسایط نقلیه و…) بود؛ یعنی چیزی حدود چهار هزارم کل صادرات!

پایان عصر لاف و کزاف

پس از انقلاب اما همان‌طور که ازهاشم پسران؛ اقتصاددان نقل شد رشد ارزش و سهم صادرات غیرنفتی بسیار قابل توجه بود. در بیانیه گام‌دوهم رهبر انقلاب به مناسبت ۴۰ سالگی انقلاب اسلامی، «۶۰ برابر شدن صادرات غیرنفتی» به عنوان یکی از مصادیق پیشرفت ایران پس از انقلاب اسلامی ذکر شده است. نگاهی به آمارهای گزارش اقتصادی سالانه بانک مرکزی در سال ۱۳۹۷ (چهار دهه پس از انقلاب و در سال نگارش بیانیه گام دوم) نشان می‌دهد که ارزش صادرات غیرنفتی به ۳۲ هزار و ۶۵۵ میلیون دلار در این سال رسیده است. این رقم معادل ۳۵ درصد صادرات کل کشور در سال ۱۳۹۷ و تقریباً ۶۳ برابر سال ۱۳۵۶ است. نگاهی به ترکیب صادرات غیرنفتی نیز جلب است. سهم بخش‌های کشاورزی و سنتی از صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۹۷ برابر با ۱۶ درصد است و ۸۴ درصد باقی‌مانده به صادرات کالاهای صنعتی اختصاص دارد؛ چیزی که در رویاپردازی‌ها؛ یا به تعبیر محمدعلی همایون کاتوزیان «لقاها» و «گرافه‌گویی‌های»، حکمرانان عصر پهلوی وجود داشت.

دام توافقی

جالب اینکه صادرات نفتی در سال ۱۴۰۰ (یعنی تقریباً سه سال پس از تشدید تحریم‌ها با خروج آمریکا از برجام) به ۲۸هزار و ۷۲۳ میلیون دلار کاهش یافت اما صادرات غیرنفتی در این سال به ۴۰ هزار و ۷۴۸ میلیون دلار افزایش یافت؛ به عبارت دیگر سهم صادرات نفتی از کل صادرات برابر با ۴۹ درصد شد و صادرات غیرنفتی نیز به ۵۱ درصد رسید. این توازن و تعادل مشابه ترکیبی است که هاشم پسران در اسفند ۱۳۹۱ مطرح کرده و با گفته او شواهد حاکی از آن بود که تحریم‌ها به‌تدریج مسئله نفت ایران را برایش حل می‌کند و سال ۱۴۰۰ نیز اتفاقی مشابه تکرار شد.

اخیراً روزنامه تهران‌تایمز یک صوت محرمانه از رابرت مالی تئامپنده ویژه سابق ایالات متحده آمریکا در امور ایران- منتشر کرد که در آن می‌گوید: «هدف دولت بایدن از احیای توافق هسته‌ای، افزایش فشار به ایران است. اگر از این منظر به توافق برجام نگاه کنیم منطق کنش دولت بایدن روشن‌تر می‌شود. در واقع هر بار تحریم‌های شدید را داشتیم به مرور ارزش و سهم صادرات غیرنفتی رشد کرد و وابستگی اقتصاد ایران به درآمد حاصل از خام‌فروشی کاهش یافت.» گویا هدف آمریکایی‌ها از بازگشت به توافق، جلوگیری از حرکت ایران در چنین مسیری بود.

اگر پهلوی می‌ماند

این آمار و ارقام اقتصادی، درس دیگری نیز برای علاقه‌مندان به پژوهش در مورد تاریخ اقتصاد ایران دارند. نگارنده وقتی آمارهای مربوط به پیشرفت ایران را با برخی پژوهشگران اقتصادی به اشتراک می‌گذارم -به عنوان مثال وقتی سخن از رشد درآمد سرانه (بر اساس دلار برابری قدرت خرید)، کاهش کشش قدرت فقر یا گسترش امکانات ضروری زندگی به میان می‌آید- با این پرسش مواجه می‌شود که اگر انقلاب نمی‌شد و پهلوی می‌ماند آیا وضع این شاخص‌های اقتصادی بهتر نبود؟! در مرور آمارهای مربوط به ارزش، سهم و ترکیب صادرات غیر نفتی می‌توان گفت اگر پهلوی قرار بود حکمرانی به سبک سال‌های ۱۳۴۱ تا ۱۳۵۶ را، از سال ۱۳۵۷ به بعد نیز ادامه دهد بدیهی است که چهار دهه بعد اقتصاد ایران از آنچه امروز به نام «اقتصاد ایران» می‌شناسیم، زمین تا آسمان فاصله می‌داشت و چیزی می‌شد بدتر از مصر و پاکستان.

خبرگزاری تسنیم